

ВИКЛЮЧЕННЯ РОСІЇ З РАДИ ЄВРОПИ

23.03.2022

Красимир Канєв, директор Болгарського Гельсінського комітету, віце-президент Європейської мережі судового захисту прав ув'язнених.

16 березня 2022 року Комітет міністрів Ради Європи ухвалив резолюцію про припинення членства Російської Федерації у Раді Європи. У цій резолюції Комітет послався на агресію Росії проти України як на серйозне порушення її зобов'язань за статтею 3 Статуту. За понад півстоліття існування Ради Європи це була не перша агресивна війна, яку одна держава-член розв'язала проти іншої. Більше того, у 1974 році Парламентська асамблея підтримала турецьке вторгнення на Кіпр принаймні під час його першої хвили. У 2008 році відбулося вторгнення Росії в Грузію, а в 2014 році – її перше вторгнення в Україну, яке призвело до анексії Криму. Жоден із цих попередніх збройних конфліктів не призвів до виключення агресора з Ради Європи. Чому це сталося цього разу?

Існує думка, що Росію варто було виключити ще 2014 року. Також існує думка, що її взагалі не слід було приймати в члени, оскільки на момент вступу вона не була «здатною і готовою виконати положення статті 3», тобто не тільки прийняти принципи верховенства права та рівного здійснення прав людини, а й активно співпрацювати у реалізації ідеалів та принципів Ради Європи. Незважаючи на ці аргументи, незважаючи на небажання Росії виконувати дуже велику кількість рішень Європейського суду з прав людини (справи Росії становлять понад 1/3 всіх справ, що перебувають на виконанні у Комітеті міністрів), незважаючи на інші проблемні відносини з Радою Європи, вона змогла зберегти своє членство у ньому протягом понад чверті століття.

2022 рік зрештою став переломним. І Парламентська асамблея, і Комітет міністрів діяли швидко та рішуче. На мою думку, чотири фактори спонукали та виправдали їх одностайні рішення, що призвели до виключення Росії.

Першим був масштаб вторгнення. Росія мобілізувала понад 200 000 військовослужбовців, тисячі танків, бронемашин, літаків, ракетних систем. Вона атакувала Україну з кількох напрямків, у тому числі із сусідньої Білорусі, із суші, повітря та моря, розраховуючи на блицкриг. Але вона зустріла запеклий опір української армії та підрозділів територіальної оборони, які, зі свого боку, мобілізували величезні людські та матеріальні ресурси, щоби дати відсіч. Збройний конфлікт викликав масову хвилю біженців та переміщених осіб, що призвело до однієї з найбільших криз біженців у Європі з часів Другої світової війни. На відміну від югославських воєн, це був конфлікт між країнами-членами Ради Європи, одна з яких – Росія – була безперечним агресором.

Другий фактор – це цинізм, з яким російський уряд і особисто Путін намагалися виправдати агресію, яка мала очевидну мету – поневолення України та встановлення маріонеткового уряду, як в інших пострадянських державах. Натомість він говорив про Україну як про загрозу національній безпеці Росії, про «геноцид» російськомовних у Донецьку та Луганську, про розпалювання Україною русофобії, про те, що в українському уряді домінують неонацисти. Путін дійшов до того, що поставив під сумнів легітимність України та української нації з історичного погляду. Росія та її маріонеткові «народні республіки» у Донецьку та Луганську виступили з низкою явно неправдивих звинувачень у замаху та диверсії, а також із заявами про те, що Україна розробила зброю масового ураження. Для багатьох у Європі ця масштабна та ганебна кампанія спотворення фактів та дезінформації нагадує тоталітарні методи пропаганди нацистів та комуністів.

Третім чинником були військові злочини, скоєні здебільшого російською армією з перших днів вторгнення. Ті, хто, як і я, бачив те, що залишилося від Грозного невдовзі після Другої чеченської війни, звичайно, не були здивовані, спостерігаючи та читаючи про масове руйнування будинків та інших цивільних будівель, використання касетних боєприпасів та термобаричної зброї, а також про прямі напади на цивільних осіб. В історії людства, мабуть, немає війни, в якій не скоювалися б військові злочини, як вони розуміються сьогодні. Але є й різні ступені завданої шкоди. Звичайно, ступінь руйнувань, втрати життя та майна мирного населення можна правильно оцінити лише після війни. Але фотографії з Маріуполя та Харкова говорять про ступінь, який похмуро нагадує Грозний.

Четвертий, але не менш важливий чинник – це повне придушення громадянського суспільства в Росії. Придушення НУО та ЗМІ почалося у Росії понад десять років тому. З початком вторгнення російська влада розв'язала безпрецедентну атаку на кожний інформаційний канал, який повідомляє про війну в тому вигляді, що відрізняється від офіційної пропаганди. Були заборонені ЗМІ та веб-сайти, а також Facebook та Twitter. За «неправдиву інформацію», що «дискредитує» російські війська, передбачалися суворі кримінальні санкції. До парламенту було внесено законопроект про створення «єдиного реєстру» всіх нинішніх та колишніх співробітників НУО та ЗМІ, помічених як «іноземні агенти». Деякі активісти та журналісти були змушені покинути країну. Десятки тисяч людей, які мирно протестували проти вторгнення, були заарештовані, піддані фізичному насильству та покаранню. Таким чином, використовуючи війну як привід, російська влада продовжила шлях до встановлення тоталітарної диктатури. Щоправда, попередні збройні конфлікти в країнах-учасницях також були викликом для свободи ЗМІ та громадянського суспільства. Але ці виклики не можна порівняти з нападом путінського режиму, спрямованим на повне викорінення будь-якого незалежного голосу у російській громадській сфері.

З розвитком подій Рада Європи та держави-члени зіткнулися з безпрецедентною кризою, яку вони мали подолати з необхідною швидкістю та рішучістю. І вони це зробили. Виключення Росії було правильним рішенням і, можливо, прецедентом, на який не лише ця, а й інші міжнародні організації спиратимуться найближчими роками. Поки що неясно, у яких формах та умовах Рада Європи

взаємодіятиме з майбутніми російськими урядами. Проте вже зараз має бути ясно одне – Рада Європи не повинна відмовлятися від того, що залишилося від російського продемократичного громадянського суспільства. Вона повинна підтримати його та запропонувати свою допомогу в рамках вже існуючих, а також новостворених платформ.

>> <http://www.prisonlitigation.org/russia-expulsion-coe/>